

handske utan många tunga volymer av handskrivna text full av upprepningar, motsägelser, halvkvädna visor och kryptiska formuleringar, och omformat materialet till en välskriven och förvånande lättillgänglig volym. Solidariteten ligger långt från idoldyrkan, valfrändskapen gäller snarare de många perspektiven och det genuina försöket att analysera och förstå både en text och ett liv som är just så mångfasetterade och motsägelserfulla som de brukar vara. Hon framställer Malla Silfverstolpe som förstälig i all sin komplexitet. Ingrid Holmquist har lyckats med konststycket att samtidigt visa på salongskulturens djupa historiska rötter och dess tidsbundna individuella uttryck i svensk romantik.

Elisabeth Mansén, Lund

Jakob Christensson: *Vetenskapen i provinsen – om baronerna Gyllenstierna på Krapperup och amatörernas tidevarv*. Atlantis, Stockholm 1999. 182 s., ill. ISBN 91-7486-735-0.

När media idag beskriver nya vetenskapliga upptäckter och framsteg framstår ofta profithunger och marknadsmissig konkurrens som orsak och upphov till framåtskridandet. Att det i grunden även finns renodlat existentiella motiv bakom framkommer sällan, och det tycks ibland som om den materialistiska instinkten ensam bär ansvar för utforskandet av vår omvärld. Oegennyttig nyfikenhet, vilja till identifikation och en över alla gränser svällande lidelse för idéerna och studieobjekten framstår därmed som något obskyrt och otidsenligt och med föga anknytning till dagens forskningsverklighet.

I detta krassa och strängt taget felaktiga perspektiv framträder behovet av att återupptäcka människan bakom forskningsfasaden som något viktigt, inte minst för att frilägga de djupare liggande orsakerna till hennes intresse för forskning och utforskning. Därvid utgör forskningstraditionen sedd i historisk belysning en viktig del, kanske särskilt den del där forskningen mer eller mindre oförvanskad framträtt som en exponent för renodlad nyfikenhet inför det okända och kärlek till gåringen.

I den vid universitetet i Lund verksamme idéhistorikern Jakob Christenssons senaste bok *Vetenskapen i provinsen – om baronerna Gyllenstierna på Krapperup och amatörernas tidevarv* möter läsaren just några exempel på sådan mänsklig karaktär, nämligen i form

av den i institutionaliserade kretsar ofta misskände amatören. Att amatörforskaren spelat en långt viktigare roll i vetenskapshistorien än vad som vanligen erkänns står klart efter att läsaren konfronterats med namn som Darwin och Goethe, två ytterst framgångsrika amatörer med ännu i vår tid oklanderligt rykte. Bakom dessa frontfigurer trängdes emellertid en stor och brokig skara vetenskapsälskare (amatör; av latinets *amare* = att älska), av synnerligen skiftande kulör och halt, och Christensson gör ingen hemlighet av att en icke ringa del av dem väl försvarade det i senare tider mindre smickrande, synonyma epitetet dilettant – en Liebhaber och lekman ovärdigt att tas på allvar.

Med sin bok vill författaren exemplifiera det tidsty-piska tecken och påtagliga inslag som amatören utgjorde i 1700- och 1800-talens samhällsutveckling. Många av de i texten förbiskymtade amatörforskarna hörde till samhällets översta skikt, och det är ett oomtvistligt faktum, att dessa rent ekonomiskt starkt kom att bidra till det kraftiga uppsving som vetenskapen genomgick med början under frihetstiden och som i slutänden gav Sverige ett över hela den dåvarande kulturvärlden välkänt renommé som en av vetenskapens främsta fanbärare.

I sin bok exemplifierar Christensson detta med far och son Gyllenstierna på skånska Krapperup och deras kontakter med vittberömd zoologiprofessorn i Lund, Sven Nilsson. Dessa representerar med författarens terminologi den s.k. gentlemannaforskaren, vars aristokratiska bildningsideal egentligen utgjorde ett för alla eftersträvanvärt mönster, vars rötter nådde djupt ner i antikens kulturtraditioner. Det välkatalogiserade herrgårdsbiblioteket, som under några årtionden byggdes upp under förra hälften av 1800-talet på Krapperup, och som ägnas ett helt kapitel i boken, utgör således en påtaglig exponent därav; än idag mer eller mindre intakt och speglade dåtidens kulturströmningar och slottsherrarnas specialintressen. De var självlärda specialister inom sina områden, ichtyologin och fornforskningen, och den bevarade och omfattande brevväxlingen med dåtidens fackmän och samtida kollegor inom de högre stånden ger en god och intressant bild av deras insatser på området.

Det var dock inte bara med ekonomiska subventioner som amatörerna märktes. Många var också i ordets bästa bemärkelse framgångsrika forskare, mer eller mindre framstående både på det nationella och internationella planet. En rad personnamn nämns, vilka alla har det gemensamt, att de är hämtade ur de högre samhällsskikten. Det var nämligen de som hade den

erforderliga tiden att spendera på forskning och specialintressen, och tid köptes antingen med ärvd eller förvärvad rikedom.

I häradshövding Silfverstråhle vill Christensson visa fram ett annat – och troligen typiskt – exempel på dåtidens amatör: den ideelle drömmaren och visionären, numera skonsamt bortglömd, vars vetenskapliga projekt ofta havererade innan de ens hunnit sjösättas. Silfverstråhle var gammal vän med herrarna på Krapperup, levde ensam och kunde därför ägna så gott som all tid åt sina botaniska intressen. Den bevarade, tämligen omfattande korrespondensen dem emellan ger en intressant bild av fritidsforskarens vardag och vedermoder.

Jakob Christenssons bok är på det hela taget en välskriven, stilistiskt mogen och innehållsrikt mättad beskrivning av det tidiga 1800-talets amatörforskning. Även om texten snubblar till några gånger – t.ex. utgavs Sven Nilssons *Historia Molluscorum* 1822, inte 1832 – förtar dylika petisser ingalunda intrycket av en visserligen rapsodisk men ändå noggrann, tillika stimulerande, exposé över amatörismens svenska historia, där de genomlysta exemplen ropar på fortsättning.

I sitt inledande förord beskriver författaren sin bok som ett ”kulturhistoriskt strövtåg” vid sidan om vetenskapens allfarvägar. Han tycks med det mena, att man inte skall läsa in alltför vittgående vetenskapliga ambitioner i texten, och däri har han säkert rätt. Men det är samtidigt svårt att undvika att inte se boken som ett tydligt och viktigt inlägg i diskussionen om den svenska amatörforskningens betydelse i kulturtraditionen och därmed en pendang till den diskussion som uppenbarligen redan förs på kontinenten och som författaren själv redogör för. Det är en diskussion som behövs, inte minst i ljuset av att den forskande amatören – okänt för de flesta – än idag fortsätter att göra bestående insatser för svensk och internationell forskning.

Mikael Sörensson, Lund

Kunskap för välstånd. Universiteten och omvandlingen av Sverige. Sverker Sörlin och Gunnar Törnqvist. SNS Förlag, Stockholm 2000. 280 s., ill. (kartor). ISBN 91-7150-720-5.

Det sägs idag allt oftare att vi är på väg in i ett kunskapssamhälle. I detta samhälle håller kunskapsaspekterna av det mesta på att få ökad betydelse:

arbetstillfällena kräver ökad utbildning, industriell produktion och företagsamhet förutsätter ständig kunskapsinnovation och vetenskapen kommer därför att spela en allt viktigare roll för att generera ekonomisk tillväxt. Den spansk-amerikanske sociologen Manuel Castells har i detta sammanhang framhållit att kunskap och information idag rent av förvandlats till produktivkrafter.

Denna vision om det annalkande kunskapssamhället brukar följas av krav på samhällelig anpassning. Vi måste vara beredda att föga oss efter de nya realiteterna så att vi inte halkar efter i utvecklingen. Alla måste studera vid högskolan, utveckla sin kompetens och hela tiden vara beredda att omskola sig och byta inriktning. Forskningsorganisationen måste göras mer flexibel så att den ständigt kan anpassa sig efter det oupphörliga flödet av nya kunskapsbehov. I sin iver att uppnå dessa målsättningar har Utbildningsdepartementet under senare år låtit producera en uppsjö av statliga utredningar om högskolan, vilka i sin tur utmynnat i en skur av politiska direktiv och beslut. Den tredje uppgiften har skrivits in i högskolelagen, forskarutbildningen har behäftats med en rad förordningar i syfte att öka produktiviteten, genusprofessorer har inrättats och tjänsteorganisationen reviderats. Övertygelsen om det täta sambandet mellan kunskap och välstånd har också kommit politikerna att betrakta forskning och högre utbildning som instrument för att skapa regional utveckling. Orter som på grund av industrinredläggningar hamnat i ekonomiska trångmål har alltmer kommit att tilldelas högskolor, medan de etablerade universiteten som en följd av dessa satsningar blivit föremål för besparingsåtgärder. Förhoppningen med denna politik är att de nya läroanstalterna på sikt skall generera ökad företagsamhet i de eftersatta områdena och därmed bidra till att föra Sverige in i det nya kunskapssamhället.

Det är sådana politiska tendenser som granskas i Sverker Sörlins och Gunnar Törnqvists redan omdebatterade bok *Kunskap för välstånd*. Syftet med detta inlägg är att undersöka den politiska kursen utifrån forskning om sambandet mellan ekonomisk tillväxt och regional utveckling å ena sidan samt vetenskap och högre utbildning å den andra. Boken utgår därför från den politiska dagordningen i syfte att underbygga denna med faktisk kunskap och på så sätt utöva påverkan på utbildningspolitiken.

Författarna har hämtat stor inspiration från Castells teorier om det framväxande nätverkssamhället, där platser, miljöer och individer alltmer sammanlänkas